

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра англійської філології і філософії мови

Курсова робота
на тему: "ЩАСТЯ У СПРИЙНЯТТІ УКРАЇНЦІВ ТА АМЕРИКАНЦІВ"

Студентки групи Па 04-20
факультету германської філології і перекладу
денної форми навчання
спеціальності 035 Філологія
Сергієнко Поліни Андріївни

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент, професор кафедри
Терехова Діана Іванівна

Національна шкала ____ зараховано ____

Кількість балів ____ 90 ____

Оцінка ЄКТС ____ А ____

Київ 2023

Ministry of Education and Science of Ukraine

Kyiv National Linguistic University

Department of English Philology and Philosophy of Language

Term Paper

"PECULIARITIES OF PERCEPTION OF ЩАСТЯ/HAPPINESS WORD-
STIMULI BY UKRAINIANS AND ENGLISH/AMERICANS"

POLINA SERHIENKO

Group Пa 04-20

Germanic Philology and Translation Faculty

Research Adviser

Assoc. Prof.

PhD (Linguistics)

Diana Terekhova

Kyiv 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТУ "ЩАСТЯ" У МОВНІЙ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ ТА АМЕРИКАНЦІВ.....	6
1.1. Мовна і концептуальна картини світу. Поняття концепту.....	6
1.2. Мовна свідомість.....	8
1.3. Дослідження концепту ЩАСТЯ у працях лінгвістів.....	9
1.4. Обрана методика дослідження.....	10
Висновки до розділу 1.....	11
2. РОЗДІЛ 2. ПОБУДОВА ТА АНАЛІЗ АСОЦІАТИВНИХ ПОЛІВ СТИМУЛІВ <i>ЩАСТЯ</i> ТА <i>HAPPINESS</i>	13
2.1. Результати аналізу асоціативного поля стимулу <i>ЩАСТЯ</i>	13
2.2. Результати аналізу асоціативного поля стимулу <i>HAPPINESS</i>	16
2.3. Зіставлення асоціативних полів стимулів <i>ЩАСТЯ/HAPPINESS</i>	19
Висновки до розділу 2.....	22
ВИСНОВКИ.....	24
RESUME.....	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	28
ДОДАТКИ.....	30

ВСТУП

Протягом усього свого існування людство намагається знайти відповідь на питання, що таке щастя. У сучасному світі ця проблема набуває все більшої актуальності, а щастя починає розглядатися як наукова категорія, яку не оминула і сучасна психолінгвістика, оскільки мова завжди була найвизначнішим чинником самоідентифікації народу.

За останні десятиліття мовознавство здійснило перехід від структурного до антропологічного, яке вивчає зв'язок між мовою та свідомістю, а також національною свідомістю народу. Все частіше об'єктом багатьох концептологічних та лінгвокультурних праць стає природа людського мислення, його зв'язок з мовою та культурою, а також специфіка різноманітних концептів людських емоцій.

Невід'ємною частиною вербалізації емоційного досвіду, який безпосередньо пов'язаний з менталітетом народу, є використання концептів-почуттів. Вираження концептів базових емоцій є актуальним об'єктом лінгвістичних досліджень, оскільки вони підсилюють висловлювання і допомагають розкрити зміст інформації. Саме тому концепт ЩАСТЯ неодноразово привертав увагу вітчизняних та зарубіжних мовознавців.

Актуальність теми роботи зумовлена зростаючим інтересом науковців до вивчення та порівняння особливостей мовної свідомості представників різних лінгвокультур, а також недостатнім рівнем вивченості цієї теми та необхідністю поглибленого теоретичного опрацювання питання.

Мета – визначити та описати особливості сприйняття стимулу ЩАСТЯ/HAPPINESS українцями та американцями.

Завдання: 1) дібрати та проаналізувати теоретичні матеріали для подальшого використання в роботі; 2) ознайомитися з попередніми дослідженнями концепту ЩАСТЯ; 3) укласти анкету для проведення вільного асоціативного експерименту; 4) провести вільний асоціативний експеримент

серед носіїв української та англійської мов; 5) проаналізувати отримані дані та сконструювати асоціативні поля стимулів ЩАСТЯ/HAPPINESS; 6) зіставити асоціативні поля стимулів ЩАСТЯ/HAPPINESS;

Об'єкт – мовна свідомість українців та американців.

Предмет – асоціативні поля стимулів ЩАСТЯ/HAPPINESS та їх складники.

Матеріал – результати вільного асоціативного експерименту.

У роботі використано як загальнонаукові **методи дослідження** (аналіз, синтез, описовий метод, статистичний метод), так і суто лінгвістичні (метод вільного асоціативного експерименту, зіставний метод).

Наукова новизна роботи зумовлена проведенням вільного асоціативного експерименту з метою конструювання та подальшого аналізу і зіставлення асоціативних полів стимулів ЩАСТЯ/HAPPINESS для вивчення особливостей мовної свідомості українців та англійців/американців. Також наукову новизну забезпечує формат проведення експерименту (інтернет-анкетування) та час (період після пандемії COVID-19 та під час повномасштабної війни в Україні), що безумовно має вплив на сприйняття респондентами щастя.

Практична значимість зумовлена тим, що наведені дані та методика дослідження можуть стати підґрунтям для майбутніх досліджень мовної свідомості представників різних лінгвокультур.

Структура роботи: робота (33 сторінки) складається зі вступу, двох розділів, висновків, резюме, списку використаних джерел (19, із них 7 – англійською мовою) та двох додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТУ "ЩАСТЯ" У МОВНІЙ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ ТА АМЕРИКАНЦІВ

1.1. Мовна і концептуальна картини світу. Поняття концепту

Згідно з думкою більшості сучасних мовознавців, мовна та концептуальна картини світу є відмінними поняттями.

Концептуальна картина світу – це відображення життєвого устрою у свідомості людини у вигляді системи концептів, або ж як їх ще називають, когнітивних універсалій, які узагальнюють досвід людини у вигляді абстрактних понять.

Слово "концепт" походить від латинського "concipere" – "розуміти" і означає "поняття", хоча насправді розуміння концепту значно ширше, ніж поняття.

За "Коротким словником когнітивних термінів" О. С. Кубрякової, концепт – це "інформаційна структура, яка відображає знання та досвід людини" (Кубрякова, 1996, с. 90). За М. П. Кочерганом, концепт має наступне визначення: це "ментальний прообраз (нерозчленоване уявлення про об'єкт), ідея і навіть саме поняття. Це ідеальний образ чи, точніше, прообраз, що уособлює культурно зумовлені уявлення мовця про світ. Водночас він передає певне ім'я у мові" (тобто може бути предметом дослідження як психології, так і лінгвістики). При цьому "упорядковане поєднання концептів у свідомості людини становить її концептуальну систему", на формування якої впливає мовна картина світу (Кочерган, 2013).

Слід зауважити, що в сучасній когнітивній лінгвістиці поняття концепту все ще належить до нечітко визначених лінгвістичних термінів, оскільки сам термін "концепт" є відносно новим у мовознавстві і ще не має однозначного визначення.

Мовна картина світу є суб'єктивним образом об'єктивної реальності (Живіцька, 2010, с. 21). Мова кожного народу відображає його спосіб сприйняття світу через призму його власної культури, історії та менталітету. Це утворює "національну модель світу", яка складає цілісний образ активності представників цього народу. У свою чергу, мова – це ключовий засіб формування і зберігання знань людини про об'єктивний світ. Сукупність цих знань, зафіксованих у мові, утворює мовну картину світу. Отже, "мовна картина світу – це комплекс мовних засобів, у яких відображені особливості етнічного сприйняття світу" (Попова & Стернин, 2002, с. 5).

Концептуальна картина світу є більш масштабною, ніж мовна, оскільки вона не обмежена мовною інформацією, "у її творенні беруть участь різні типи мислення, і не все, що пізнано людиною, набуває словесної форми, не все відображається за допомогою мови, і не вся інформація, яка надходить із зовнішнього світу, набуває мовного виразу" (Космеда, 2000, с. 12). Порівняно з концептуальною, мовна картина є вужчою, оскільки мовного вираження набувають лише найактуальніші для народу концепти.

Концептуальна картина світу не залежить від мови носія, вона незмінна і властива всім народам, адже переважно ґрунтується на науковій інформації.

У свою чергу, мовна картина є унікальною для кожної нації, оскільки кожна мова має власні способи концептуалізації світу. Мовна картина світу часто містить стереотипи, оцінні судження, побутові знання тощо.

Концептуальна картина перебуває у стані постійного розвитку та поповнення, мовна ж є більш консервативною і протягом тривалого часу зберігає знання людей, які іноді бувають застарілими.

Основними складовими концептуальної картини є уявлення та поняття, в той час як мовної – мовні одиниці. Мовна картина світу представлена в лексичних та граматичних значеннях, синтаксичних конструкціях, фразеологізмах тощо.

Отже, мовна і концептуальна картини світу – це два зв'язані між собою, проте фундаментально різні явища. Мовна картина світу виникає з концептуальної, проте включає в себе не всі її складові. Особливістю мовної картини є національна специфіка, пов'язана з відмінністю світосприйняття етносів. Вивчення мовної картини світу є дуже важливою складовою когнітивної лінгвістики, оскільки це допомагає зрозуміти причини виникнення національних особливостей світобачення.

1.2. Мовна свідомість

Мовна свідомість є нерозривно пов'язаною з мовною та концептуальною картинами світу. Інколи поняття "свідомість" і "мовна свідомість" ототожнюють і використовують на позначення свідомості людини, оскільки, на думку таких вчених, як Л. С. Виготський та О. М. Леонтьєв, свідомість має мовну природу. "Мати свідомість – володіти мовою. Володіти мовою – володіти значенням. Значення є одиниця свідомості. Свідомість при цьому постає знаковою" (Леонтьєв А. Н., 1994, с. 49).

Мовна свідомість – це своєрідна модель дійсності, створена засобами вербалізації образів, які виникли шляхом сприйняття людиною зовнішнього світу. Також мовну свідомість можна вважати формою дослідження світу, оскільки вона є способом відображення реальності через призму духовного світу людини.

Оскільки мова є інструментом узагальнення та вербалізації образів свідомості людини, способом виявлення цієї свідомості, а на думку Л. П. Якубинського, "мова є різновид людської поведінки. Людська поведінка є факт психологічний (біологічний), як вияв людського організму, і факт соціологічний, як такий вияв, який залежить від спільного життя цього організму з іншими організмами в умовах взаємодії" (Якубинский, 1986, с. 17), то можна зробити висновок, що мова – ключовий аспект творення суспільної свідомості.

1.3. Дослідження концепту ЩАСТЯ у працях лінгвістів

Проблема щастя не є новою. Питання, що ж таке щастя, цікавило людство протягом всього його існування. Певною мірою, це питання є вічним, оскільки ним задається кожне нове покоління вчених, доповнюючи або іноді навіть заперечуючи доробок своїх попередників.

Щастям цікавились ще філософи і мислителі Давньої Греції, такі як Платон, Сенека, Аристотель. Власне Аристотель визначає щастя як "душа, яка живе в добродетності", оскільки в давньогрецькому суспільстві добродетельність вважалась невід'ємною частиною справжнього щастя (Литвак, 2007, с. 64). Саме в той період виникла моральна проблематика щастя, проте її розвиток і подальше розповсюдження припали на період поширення християнства (Гозман & Ажхигина, 1986, с. 21).

Протягом всього періоду спроб дослідити щастя, дістатися його суті і дати йому визначення вчені так і не змогли дійти єдиного висновку. На думку М. Мольца, скептичне ставлення до можливостей об'єктивної оцінки і наукового дослідження феномену щастя зумовлено надлишковим суб'єктивізмом і розбіжністю поглядів (Мольц, 1991, с. 62), однак Е. Метьюз вважає переважну частину цього скептицизму виправданою через відносну природу щастя (Matthews, 1988, с. 39). У своїй статті Л. Гаврищак та З. Борисенко зазначають, що, незважаючи на всі труднощі, дослідження щастя продовжуються, а кількість сфер дослідження зростає, що робить щастя у значенні дослідницької категорії міждисциплінарним феноменом (Гаврищак & Борисенко, 2019, с. 42).

Враховуючи міждисциплінарну сутність феномену щастя, слід відмітити зростаючий інтерес вчених-мовознавців (як вітчизняних, так і закордонних) до його вивчення. Актуальність вивчення концепту ЩАСТЯ у сфері мовознавства зумовлена двома факторами: важливістю вивчення емоційних концептів як ключового способу відображення світогляду людини та актуальністю дослідження та зіставлення мовної свідомості представників різних етносів у контексті зростаючої інтенсивності крос-культурних комунікацій.

Також варто відзначити зростаючу тенденцію (як серед вітчизняних мовознавців, так і серед закордонних) до дослідження концепту ЩАСТЯ (як і більшості інших емоційних концептів) на матеріалі фразеологізмів, метафор тощо. Це зумовлено тим, що "образний зміст і глибинна семантика сталих словосполучень дозволяє яскраво відбити національне світобачення. Саме фразеологізми віддзеркалюють народні традиції, історію, етичні норми, спостереження над навколишнім світом" (Дробішевська, 2011-2012, с. 125).

Після численних досліджень функцій метафор у концептуалізації емоцій в англійській мові, мовознавці Дж. Лакофф та З. Кевечеш (Kövecses, 1991; Lakoff & Kövecses, 1983; Lakoff, 1987) прийшли до висновку, що людські емоції, абстрактні по своїй природі, часто виражаються через метафори, задля забезпечення кращого розуміння шляхом перенесення абстрактного поняття на більш конкретне. Наприклад, за З. Кевечешем, "bursting with joy" – концептуальна метафора на позначення емоції щастя по типу happiness is a fluid in a container (Kövecses, 2008, с. 135).

1.4. Обрана методика дослідження

Оскільки мета цієї роботи – визначити та проаналізувати особливості сприйняття щастя українцями та американцями, то найбільш доцільним вважаю дослідження за допомогою асоціативного експерименту, адже саме цей метод вважається одним із найефективніших, коли йдеться про вивчення мовної свідомості. Асоціативний експеримент – це метод психолінгвістичного дослідження, який полягає у демонстрації респондентам стимулів (це може бути слово, зображення або зачитування слова-стимула) з метою викликати у них та занотувати для подальшого аналізу відповідні асоціації. Асоціативний експеримент буває вільний, спрямований та ланцюжковий. Вільний асоціативний експеримент передбачає свободу асоціацій без обмеження вибору реакцій, спрямований має обмежений вибір реакцій (наприклад, респондентіві

дають завдання записати лише означення у відповідь на стимул-іменник), ланцюжковий же передбачає необмежену кількість реакцій на стимул.

Для дослідження до цієї роботи було обрано **метод вільного асоціативного експерименту**, оскільки він найкраще підходить для створення асоціативного поля та вивчення мовної свідомості певної категорії респондентів.

Після проведення вільного асоціативного експерименту для опрацювання отриманих результатів в роботі також було використано такі загальнонаукові методи дослідження, як аналіз, синтез, описовий та статистичний методи, а також лінгвістичний зіставний аналіз для порівняння особливостей мовної свідомості українців та американців.

Висновки до розділу 1

Дослідження щастя не є чимось новим, проте незважаючи на це, не втрачає своєї актуальності. Щастя є міждисциплінарним феноменом, тому тенденції до його дослідження не минули і мовознавство (як вітчизняне, так і зарубіжне). В останні роки зростаючий інтерес до вивчення щастя у лінгвістичній та суміжних науках зумовлений двома факторами: важливістю вивчення емоційних концептів як ключового способу відображення світогляду людини та актуальністю дослідження та зіставлення мовної свідомості представників різних етносів у контексті зростаючої інтенсивності крос-культурних комунікацій.

Оскільки ця робота має на меті дослідити, проаналізувати та зіставити сприйняття щастя у мовній свідомості українців та американців, як метод експериментального дослідження було обрано вільний асоціативний експеримент, а також низку як загальнонаукових методів дослідження (аналіз, синтез, описовий та статистичний методи), так і суто лінгвістичних (зіставний метод).

РОЗДІЛ 2. ПОБУДОВА ТА АНАЛІЗ АСОЦІАТИВНИХ ПОЛІВ СТИМУЛІВ ЩАСТЯ ТА HAPPINESS

2.1. Результати аналізу асоціативного поля стимулу ЩАСТЯ

У процесі проведення вільного асоціативного експерименту для визначення особливостей сприйняття ЩАСТЯ українцями респондентам було запропоновано пройти онлайн-анкетування на платформі Microsoft Forms протягом березня-квітня 2023 року та надати першу асоціацію, яка спадає на думку у відповідь на запропоноване слово-стимул. Чинники, які враховувались при проведенні анкетування – місце проживання та рідна мова (Додаток А).

Перш ніж переходити безпосередньо до аналізу отриманих даних, варто розглянути усталені визначення слова ЩАСТЯ. Отже, за "Словником української мови в 11 томах" (СУМ-11, Том 11, 1980, с. 573):

ЩА́СТЯ, я, сер.

1. Стан цілковитого задоволення життям, відчуття глибокого вдоволення й безмежної радості, яких зазнає хто-небудь. // Зовнішній вияв цього відчуття. // Радість від спілкування з ким-небудь близьким, коханим тощо. // Про того, хто дає радість кому-небудь, викликає гаряче почуття симпатії, любові. // Те, що викликає відчуття найвищого задоволення життям, дає радість кому-небудь.

У результаті вільного асоціативного експерименту було отримано 104 анкети та 105 реакцій (один з респондентів надав дві реакції), серед яких 59 різних асоціатів. Аналізуючи отримані реакції, отримуємо наступне асоціативне поле:

ЩАСТЯ (105) – сім'я 17 (1 з яких з одруківкою сім'я), радість 7, любов 5, родина 5, сонце 5, здоров'я 4 (1 з яких росіянізм здоров'я), дім 3, життя 3, бажання 2, гроші 2, кохання 2, мир 2, посмішка 2, безпека, близькі, власне, воля, діти, добро, добробут, є, жити, жіноче, зірка, злагода, ілюзія, інтерес, існує, капелюх, книжки, кутя, легкість, мале, мир та спокій, мить, моє, мрії, мрія,

мультики, недосяжність, необхідність, неосяжне, нескінченне, перемога, подорожі, почуття, психоемоційний стан, розум, самостійність, світло, свобода, сон, сонячно, спокій, стан, тривога, усе, щавель, щасливий.

В асоціативних полях на ≈ 100 реакцій за ядро зазвичай вважаються перші 5 найчастотніших реакцій. Отже, відштовхуючись від цього, в цьому асоціативному полі ядро утворено реакціями з частотністю 5-17 (4.8-16.2%), ближню периферію – реакціями з частотністю 3-4 (2.9-3.8%), дальню – реакціями з частотністю 1-2 (≈ 0.9 -1.9%). Звідси й надалі результати аналізу подаватимуться й у відсотковому співвідношенні для максимально коректного розуміння і полегшення подальшого зіставлення. Варто зазначити, що цей розподіл є суб'єктивним, оскільки підлаштований під це конкретне асоціативне поле і не може розглядатися як об'єктивний.

Отже, структура асоціативного поля стимулу ЩАСТЯ, наведеного вище, має наступний вигляд:

Ядро: сім'я 17, радість 7, любов 5, родина 5, сонце 5 (37.1%)

Ближня периферія: здоров'я 4, дім 3, життя 3 (9.5%)

Дальня периферія: бажання 2, гроші 2, кохання 2, мир 2, посмішка 2, безпека, близькі, власне, воля, діти, добро, добробут, є, жити, жіноче, зірка, злагода, ілюзія, інтерес, існує, капелюх, книжки, кутя, легкість, мале, мир та спокій, мить, моє, мрії, мрія, мультики, недосяжність, необхідність, неосяжне, нескінченне, перемога, подорожі, почуття, психоемоційний стан, розум, самостійність, світло, свобода, сон, сонячно, спокій, стан, тривога, усе, щавель, щасливий (53.3%).

Беручи до уваги найчастотнішу реакцію цього асоціативного поля (*сім'я 17, 16.2%*), можна зробити висновок, що сприйняття щастя сучасних українців корелюється зі словниковим визначенням терміну, а саме: щастя – радість від спілкування з ким-небудь близьким, коханим тощо.

Аналізуючи сучасні дослідження, можна зробити висновок, що, не дивлячись на численні запропоновані способи класифікації результатів асоціативних експериментів, всі вони у ключових моментах подібні між собою і мають лише незначні відмінності. У цій роботі буде використано класифікацію, запропоновану такими вченими, як Леонтьєв О.О., Клименко Г.П. і узагальнену Д.І. Тереховою (Терехова, 2000, с. 62), оскільки вона є найбільш вичерпною та зрозумілою.

За цією класифікацією асоціації поділяються на синтагматичні, парадигматичні, тематичні, фонетичні, словотвірні, граматичні, ремінісцентні (цитати), асоціації фразеологічного типу та персоналії. Синтагматичні, парадигматичні та словотвірні асоціації в свою чергу мають додаткові підпункти, поділу на які у цій роботі буде уникнено через невеликий об'єм вихідного матеріалу, який не потребує настільки детальної класифікації.

Отже, класифікація асоціацій із асоціативного поля стимулу ЩАСТЯ має наступний вигляд:

- Синтагматичні: *власне, є, жити, жіноче, існує, мале, моє, неосяжне, нескінченне* (8.6%)
- Парадигматичні: *радість 7, любов 5, здоров'я 4, життя 3, бажання 2, кохання 2, мир 2, безпека, добро, добробут, злагода, мир та спокій, мрії, мрія, почуття, психоемоційний стан, спокій, стан* (34.3%)
- Тематичні: *сім'я 17, родина 5, сонце 5, дім 3, гроші 2, посмішка 2, близькі, воля, діти, зірка, ілюзія, інтерес, капелюх, книжки, кутя, легкість, мить, мультики, недосяжність, необхідність, перемога, подорожі, розум, самостійність, світло, свобода, сон, сонячно, тривога, усе* (55.2%)
- Фонетичні: *щавель* ($\approx 0.9\%$)

- Граматичні: *щасливий* ($\approx 0.9\%$)
- Асоціації фразеологічного типу: *жіноче* ($\approx 0.9\%$)

Під час класифікації асоціацій асоціативного поля стимулу ЩАСТЯ словотвірні, ремінісцентні та асоціації-персоналії були відсутні.

Переважає кількість тематичних асоціацій пов'язана із суб'єктивною природою поняття щастя.

Отже, проаналізувавши 105 реакцій 104 респондентів та сконструювавши асоціативне поле стимулу ЩАСТЯ, було визначено ядро, ближню та дальню периферію цього поля. Також було відмічено факт того, що найчастотніша реакція, а саме *сім'я* 17, 16.2%, корелюється з одним із визначень терміну ЩАСТЯ за Словником української мови в 11 томах. У процесі класифікації отриманих реакцій було визначено, що переважну більшість складають тематичні асоціації, що зумовлено суб'єктивною природою поняття щастя.

2.2. Результати аналізу асоціативного поля стимулу HAPPINESS

У процесі проведення вільного асоціативного експерименту для визначення особливостей сприйняття стимулу HAPPINESS англійськими респондентами їм було запропоновано пройти онлайн-анкетування на платформі Microsoft Forms протягом березня-квітня 2023 року та надати першу асоціацію, яка спадає на думку у відповідь на запропоноване слово-стимул. Чинники, які враховувались при проведенні анкетування – місце проживання та рідна мова (Додаток А).

Варто зазначити, що результат експерименту не можна вважати повною мірою вдалим через недобір відповідей англійською мовою.

Перш ніж переходити безпосередньо до аналізу отриманих даних, варто розглянути усталені визначення слова HAPPINESS. Отже, за словником англійської мови Cambridge Dictionary (Cambridge Dictionary, n. d.):

HAPPINESS

noun [U]

UK /'hæp.i.nəs/ US /'hæp.i.nəs/

the feeling of being happy.

За американським словником англійської мови Merriam-Webster (Merriam-Webster, n. d.):

HAPPINESS

noun

hap·pi·ness /'ha-pē-nəs/

1. a) a state of well-being and contentment: JOY // b) a pleasurable or satisfying experience // obsolete: good fortune.

У результаті вільного асоціативного експерименту було отримано 45 анкет та 43 реакції (дві анкети надали українці, тому їх не було враховано), серед яких 23 різних асоціати. Аналізуючи отримані реакції, отримуємо наступне асоціативне поле:

HAPPINESS (43) – *joy* 8, *smile* 6, *love* 4, *sadness* 4, *fleeting* 2, *peace* 2, *balance*, *children's*, *contentment*, *creation*, *enjoyment*, *freedom*, *friends*, *fulfillment*, *gald* (прим. одруківка *glad*), *goal*, *goodness*, *happy*, *liberty*, *loneliness*, *peaceful*, *sad*, *summer*.

Як було зазначено в попередньому підрозділі, в асоціативних полях на ≈ 100 реакцій за ядро вважаються перші 5 найчастотніших реакцій, проте оскільки в англійському анкетуванні зібрати вдалося лише 43 анкети, за ядро буде взято 3 перші реакції. Звідси й надалі результати аналізу подаватимуться й у відсотковому співвідношенні для максимально коректного розуміння і полегшення подальшого зіставлення. Отже, в цьому асоціативному полі ядро утворено реакціями з частотністю 4-8 (9.3-18.6%), ближню периферію – реакціями з частотністю 2-4 (4.7-9.3%), дальню – реакціями з частотністю 1 (2.3%).

Отже, структура асоціативного поля стимулу **HAPPINESS**, наведеного вище, має наступний вигляд:

Ядро: *joy* 8, *smile* 6, *love* 4 (41.9%)

Ближня периферія: *sadness* 4, *fleeting* 2, *peace* 2 (18.6%)

Дальня периферія: *balance*, *children's*, *contentment*, *creation*, *enjoyment*, *freedom*, *friends*, *fulfillment*, *gald* (прим. одруківка *glad*), *goal*, *goodness*, *happy*, *liberty*, *loneliness*, *peaceful*, *sad*, *summer* (39.5%).

Беручи до уваги найчастотнішу реакцію цього асоціативного поля (*joy* 8, 18.6%), можна зробити висновок, що сприйняття стимулу HAPPINESS сучасних американців корелюється зі словниковим визначенням терміну та запропонованим синонімом до нього за американським словником англійської мови Merriam-Webster (Merriam-Webster, n. d.), а саме: happiness – a state of well-being and contentment: JOY.

Для систематизації отриманих англомовних реакцій буде використано ту саму класифікацію, що використовувалася для класифікації українськомовних реакцій.

Отже, класифікація асоціацій з асоціативного поля стимулу HAPPINESS має наступний вигляд:

- Синтагматичні: *fleeting* 2, *children's*, *peaceful* (9.3%)
- Парадигматичні: *joy* 8, *love* 4, *peace* 2, *contentment*, *enjoyment*, *fulfillment*, *gald* (прим. одруківка *glad*), *goodness* (44.2%)
- Тематичні: *smile* 6, *sadness* 4, *balance*, *creation*, *freedom*, *friends*, *goal*, *liberty*, *loneliness*, *sad*, *summer* (44.2%)
- Граматичні: *happy* (2.3%)
- Асоціації фразеологічного типу: *fleeting* 2 (4.7%)

Під час класифікації асоціацій асоціативного поля стимулу HAPPINESS фонетичні, словотвірні, ремінісцентні та асоціації-персоналії були відсутні.

Переважає кількість тематичних асоціацій пов'язана із суб'єктивною природою поняття щастя. Така ж кількість парадигматичних асоціацій пов'язана

із об'ємністю словникового фонду англійської мови і розповсюдженою синонімією.

Отже, проаналізувавши 43 реакції 45 респондентів та сконструювавши асоціативне поле стимулу HAPPINESS, було визначено ядро, ближню та дальню периферію цього поля. Також було відмічено факт того, що найчастотніша реакція, а саме *joy* 8, 18.6%, корелюється зі словниковим визначенням терміну та запропонованим синонімом до нього за американським словником англійської мови Merriam-Webster (Merriam-Webster, n. d.). У процесі класифікації було визначено, що переважну більшість складають парадигматичні та тематичні асоціації, що зумовлено об'ємністю словникового фонду англійської мови і розповсюдженою синонімією, а також суб'єктивною природою поняття щастя.

2.3. Зіставлення асоціативних полів стимулів ЩАСТЯ/HAPPINESS

У процесі побудови та аналізу асоціативних полів стимулів ЩАСТЯ/HAPPINESS на різних етапах роботи було встановлено ряд спільних та відмінних рис.

Як серед українськомовних респондентів, так і серед англомовних, найчастотніша ядерна реакція на слово-стимул ЩАСТЯ/HAPPINESS корелюється зі словниковим визначенням терміну, проте у випадку українськомовних респондентів ця асоціація є тематичною, а у випадку англомовних – парадигматичною, більш загальною. Серед англомовних респондентів ця асоціація є більш частотною, ніж серед українськомовних, хоча різниця між показниками частотності не є значною (*joy* 18.6% та *сім'я* 16.2%).

Для асоціативного поля стимулу HAPPINESS показники частотності ядра, ближньої та дальньої периферії є більшими, ніж для асоціативного поля стимулу ЩАСТЯ, що здебільшого зумовлено невеликою кількістю отриманих реакцій, що вплинуло на коректність загальної картини. За ядро асоціативного поля стимулу ЩАСТЯ були взяті реакції з частотністю 4.8-16.2%, стимулу

HAPPINESS – реакції з частотністю 9.3-18.6%. Близню периферію складають реакції з частотністю 2.9-3.8% та 4.7-9.3% відповідно, дальню – реакції з частотністю $\approx 0.9\%$ -1.9% та 2.3% відповідно.

В асоціативному полі стимулу ЩАСТЯ ядерні реакції складають 37.1% від загальної кількості реакцій, в асоціативному полі стимулу HAPPINESS – 41.9%. Реакції ближньої периферії в полі стимулу ЩАСТЯ складають 9.5% від загальної кількості реакцій, у полі стимулу HAPPINESS – 18.6%. Реакції дальньої периферії у відношенні до загальної кількості реакцій складають 53.5% та 39.5%. Більшою мірою, різницю між частотністю реакцій українськомовного та англійськомовного поля можна пояснити невеликою і нерівною кількістю отриманих відповідей.

Далі асоціації були поділені на синтагматичні, парадигматичні, тематичні, фонетичні, словотвірні, граматичні, ремінісцентні, асоціації фразеологічного типу та асоціації-персоналії. Для кращого розуміння та зручнішого зіставлення отримані показники будуть наведені в таблиці:

	ЩАСТЯ	HAPPINESS
Синтагматичні	8.6%	9.3%
Парадигматичні	34.3%	44.2%
Тематичні	55.2%	44.2%
Фонетичні	$\approx 0.9\%$	0%
Словотвірні	0%	0%
Граматичні	$\approx 0.9\%$	2.3%
Ремінісцентні	0%	0%
Фразеологічного типу	$\approx 0.9\%$	4.7%
Персоналії	0%	0%

Як можемо бачити, серед українськомовних реакцій переважну більшість становлять тематичні реакції – 55.2%. Серед англійськомовних реакцій найчастотнішими є також тематичні, проте цей показник поділяють і парадигматичні – 44.2%. Серед українськомовних парадигматичні реакції є другими за частотністю з показником 34.3%. Як серед українськомовних, так і серед англійськомовних реакцій наступними за частотністю є синтагматичні з великим відривом у показниках від попередніх реакцій – 8.6% та 9.3% відповідно. І серед українськомовних, і серед англійськомовних реакцій були відсутні словотвірні, ремінісцентні та асоціації-персоналії. Серед англійськомовних реакцій також були відсутні фонетичні, які серед українськомовних становили $\approx 0.9\%$. Фонетичні, граматичні та асоціації фразеологічного типу серед українськомовних реакцій мають однаковий показник частотності – $\approx 0.9\%$. Англійськомовні граматичні асоціації та асоціації фразеологічного типу мають більший показник, ніж українськомовні – 2.3% та 4.7% відповідно.

Переважає більшість тематичних асоціацій може бути пояснена тим, що щастя за своєю природою є поняттям досить суб'єктивним у всіх культурах. Рівна кількість парадигматичних та тематичних асоціацій в англійськомовному асоціативному полі пояснюється зокрема великим обсягом англійського словникового фонду та розповсюдженою синонімією. Як в українськомовному асоціативному полі, так і в англійськомовному найчастотніша реакція корелюється з одним із словникових визначень терміну щастя, проте в українськомовному полі ця асоціація є тематичною (*сім'я* 16.2%), а в англійськомовному – парадигматичною (*joy* 18.6%), що зумовлено різницею менталітетів.

Висновки до розділу 2

Отже, в ході проведення вільного асоціативного експерименту протягом березня-квітня 2023 року на платформі Microsoft Teams було опитано 104 українськомовних та 45 англійськомовних респондентів та отримано 105 та 43

реакції відповідно. З отриманих реакцій було сконструйовано асоціативні поля стимулів ЩАСТЯ/HAPPINESS та проаналізовано їх.

Було визначено ядро, ближню та дальню периферію асоціативних полів та вираховано частотність реакцій у відсотковому співвідношенні для більш коректного розуміння та полегшення подальшого зіставлення результатів.

Після проведення окремого аналізу для українськомовного та англійськомовного асоціативного поля, було проведено зіставлення для виявлення спільного та відмінного в особливостях мовної свідомості носіїв української та англійської мови. Було відмічено, що і серед носіїв української мови, і серед носіїв англійської, найчастотніша реакція співпадає зі словниковим визначенням терміну, проте у випадку українськомовних респондентів ця асоціація є тематичною, а у випадку англійськомовних – парадигматичною, тобто більш узагальнюючою, що зумовлено різницею менталітетів. І в асоціативному полі стимулу ЩАСТЯ, і в асоціативному полі стимулу HAPPINESS переважну більшість склали тематичні асоціації, що зумовлено суб'єктивністю поняття щастя. У випадку англійськомовних реакцій, і тематичні, і парадигматичні асоціації мали однаково найбільшу частотність (44.2%), що зумовлено об'ємністю англійського словникового фонду та розповсюдженою синонімією.

ВИСНОВКИ

Під час дослідження особливостей сприйняття щастя українцями та американцями було дібрано та проаналізовано теоретичні матеріали для ознайомлення з поняттями мовної та концептуальної картин світу, мовної свідомості, з їх особливостями та для подальшого використання цих матеріалів у роботі. Було проаналізовано деякі праці попередників з дослідження щастя.

Після опрацювання теоретичного матеріалу було обрано методику для проведення власного дослідження. У роботі були використані як загальнонаукові методи дослідження, такі як аналіз, синтез, описовий та стилістичний методи, так і суто лінгвістичні, такі як вільний асоціативний експеримент та зіставний метод.

Було укладено українськомовну та англійськомовну інтернет-анкети (приклади анкет наведені у додатку А) та протягом березня-квітня 2023 року було опитано 104 українськомовних та 45 англійськомовних респондентів. Недобір англійськомовних відповідей зумовлений великим обсягом анкети, що утримувало деяких респондентів від її проходження, а також неможливістю звернутися до респондентів з проханням пройти анкетування особисто.

Після проведення вільного асоціативного експерименту, було сформовано асоціативні поля стимулів ЩАСТЯ/HAPPINESS, визначено їх ядро, ближню та дальню периферію та прораховано частотність у відсотковому співвідношенні для більш коректного розуміння та подальшого зіставлення результатів.

Після визначення ядра, ближньої та дальньої периферії і українськомовні, і англійськомовні асоціації були розподілені за класифікацією, узагальненою у своїй роботі Тереховою Д. І. (Терехова, с. 62). Для кожного з підпунктів класифікації було також наведено показники у відсотковому співвідношенні.

Після окремого аналізу асоціативних полів стимулів ЩАСТЯ/HAPPINESS було проведено зіставлення результатів аналізу для визначення спільних і відмінних рис. Зі спільного було відмічено, що і серед українськомовних асоціацій, і серед англійськомовних найчастотніша реакція співпадає зі словниковим визначенням терміну. Відмінність полягає в тому, що у випадку асоціативного поля стимулу ЩАСТЯ ця реакція є тематичною (*сім'я* 16.2%), а у випадку асоціативного поля стимулу HAPPINESS – парадигматичною і збігається з наведеним у словнику синонімом (*joy* 18.6%), що зумовлено різницею менталітетів. Також в українськомовному полі є лише один найчастотніший тип асоціацій – тематичні асоціації, які складають 55.2% від всіх асоціацій, в англійськомовному полі найчастотніші реакції не лише тематичні, але й парадигматичні з однаковою частотністю 44.2%, що зумовлено об'ємністю англійського словникового фонду та розповсюдженою синонімією. І в асоціативному полі стимулу ЩАСТЯ, і в асоціативному полі стимулу HAPPINESS були відсутні словотвірні, ремінісцентні та асоціації-персоналії. В англійськомовному полі також були відсутні фонетичні асоціації, які в українськомовному склали $\approx 0.9\%$. Граматичні асоціації та асоціації фразеологічного типу мали більшу частотність в асоціативному полі стимулу HAPPINESS.

Загалом, мети роботи та поставлених завдань було досягнуто, а наведена методика та результати дослідження можуть бути використані та вдосконалені у працях наступників.

RESUME

The topicality of the research is ensured by the growing interest of scientists in studying and comparing the peculiarities of linguistic consciousness of the representatives of different linguocultures, as well as the insufficient level of study of this topic and the need for the thorough study of the issue.

The aim of the term paper is to define and describe the peculiarities of perception of ЩАСТЯ/HAPPINESS word-stimuli of Ukrainians and Americans.

The main objectives are the following:

- 1) to choose and analyze theoretical materials for further use in the research;
- 2) to get acquainted with the previous studies of the concept of happiness;
- 3) to create a questionnaire for conducting a free associative experiment;
- 4) to conduct a free associative experiment among the native Ukrainian and English speakers;
- 5) to analyze the received data and construct the associative fields of ЩАСТЯ/HAPPINESS stimuli;
- 6) to compare the associative fields of ЩАСТЯ/HAPPINESS stimuli;

The object of the research is the linguistic consciousness of Ukrainians and Americans.

The subject is the associative fields of ЩАСТЯ/HAPPINESS stimuli and their components.

The material of the research is the data gathered by means of free associative experiment.

The methods of the research used in the paper are both general scientific (analysis, synthesis, descriptive method, statistical method) and purely linguistic ones (method of free associative experiment, comparative method).

The practical value of the research is determined by the fact that the given data and research methodology can become the basis for future researches on the linguistic consciousness of representatives of different linguocultures.

The scientific novelty of the research is ensured by conducting a free associative experiment with the aim of constructing and further analyzing and comparing the associative fields of the ІІЦАСТЯ/HAPPINESS stimuli in order to investigate the peculiarities of the linguistic consciousness of Ukrainians and Americans. The scientific novelty of the paper is also determined by the format of the experiment (online questionnaire) and the period when it was conducted (the period after COVID-19 pandemic and during the full-scale war in Ukraine), which has definitely had an impact on the respondents' perception of happiness.

The structure of the paper is the following: the paper (33 pages) consists of an introduction, two chapters, conclusions, a resume, a list of the sources used (21, 7 of which are in English) and two appendixes.

Key words: happiness, linguistic picture of the world, conceptual picture of the world, concept, linguistic consciousness, word-stimulus, linguoculture.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврищак, Л., & Борисенко, З. (2019). Щастя як психологічна категорія. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія "Психологія", 45, 39–51. DOI: 10.24919/2312-8437.45.196994*
2. Гозман, Л. Я., & Ажхигина, Н. И. (1986). *Счастливы́й характер*. Знание.
3. Дробішевська, У. (2011-2012) Концепт "щастя" в українській і польській фразеології. *Етнос і культура. № 8–9. 125–130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/etnik_2011-2012_8-9_16*
4. Живіцька, І. А. (2010). Мовна картина світу як відображення реальності. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету, 4, 20–25. DOI: <https://doi.org/10.31812/filstd.v4i0.925>*
5. Космеда, Т. А. (2000). *Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки*. ЛНУ імені І. Франка. 350 с.
6. Кочерган, М. П. (2013). Когнітивна лінгвістика. У І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк ... та Я. С. Яцків (Ред.), *Енциклопедія Сучасної України*. Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. <https://esu.com.ua/article-7457>
7. Кубрякова, Е. С., Демьянков, В. З., Панкрац, Ю. Г., Лузина, Л. Г. (1996). Концепт. У Кубрякова Е. С. (Ред.) *Краткий словарь когнитивных терминов*. (с. 90.) Моск. гос. ун-т.
8. Леонтьев, А.Н. (1994). *Философия психологии*. Наука.
9. Попова, З. Д., Стернин И. А. (2002). *Язык и национальная картина мира*. Истоки.
10. *Словник української мови: в 11 томах*. — Том 11, 1980. [Електронний ресурс] <http://sum.in.ua/s/shhastja> Дата звернення: 22.04.2023

11. Терехова, Д. І. (2000). *Особливості сприйняття лексичної семантики слів (психолінгвістичний аспект): монографія*. Київ : КДЛУ.
12. Якубинский, Л. П. (1986). *Избранные работы: Язык и его функционирование*. (А. А. Леонтьев, Ред.) Наука.
13. Cambridge University Press. (n. d.). Happiness. In *Cambridge Dictionary*. [Електронний ресурс] <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/happiness> Дата звернення: 03.05.2023
14. Kövecses, Z. (2008). *The Conceptual structure of happiness*. In: Tissari/Pessi/Salmela, 2008, 131–143.
15. Kövecses, Z. (1991). *Happiness: A Definitional Effort. Metaphor and Symbolic Activity*, 6, 29-46.
16. Lakoff, G. & Kövecses, Z. (1983). The Cognitive Model of Anger Inherent In American English. In D. Holland & N. Quinn (Eds.). *Cultural Models In Language And Thought*. Cambridge. UK: Cambridge University Press. 195-221
17. Lakoff, G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things*. Chicago: University of Chicago.
18. Matthews, A. (1988) *Being Happy!*, Price Stern Sloan, Inc.
19. Merriam-Webster. (n. d.). Happiness. In *The Merriam-Webster dictionary*. [Електронний ресурс] <https://www.merriam-webster.com/dictionary/happiness> Дата звернення: 03.05.2023

ДОДАТКИ

Додаток А

Щоденник експериментатора

№ п/п	Перелік відомостей	Відомості експериментатора	Примітки
1.	ПІБ експериментатора, посада, місце роботи	кандидат філологічних наук, професор Терехова Діана Іванівна, студентка факультету германської філології та перекладу Сергієнко Поліна Андріївна	виконано
2.	Місце проведення (країна, місто, навчальний заклад тощо)	Україна: м. Київ, Київський національний лінгвістичний університет, Бердянськ, Бориспіль, Бровари, Буча, Вінниця, Гостомель, Грабівці, Дрогобич, Житомир, Залуква, Знам'янка, Ігнатпіль, Ірпінь, Коростишів, Кременчук, Луцьк, Львів, Малютинці, Миколаїв, Окни, Остер, Підзамче, Прилуки, Рівне, Сімферополь, Соколівське, Харків, Хмельницький, Чернігів, Шостка. Велика Британія: Уельс, Кармартен. Канада: місто не вказано. Литва: Вільнюс.	виконано; інші країни, окрім України, вказані у місці проведення – теперішні місця проживання або тимчасового перебування українців;

		Німеччина: Берлін, Дортмунд. Фінляндія: Рууккі.	
3.	Дата проведення	березень-квітень 2023	виконано
4.	Форма проведення (письмова, інтернет-анкета)	інтернет-анкета	виконано
5.	Кількість респондентів (чоловіків, жінок)	104 респонденти (18 чоловіків, 86 жінок)	виконано
6.	Мова анкетування	українська мова	виконано

Щоденник експериментатора

№ п/п	Перелік відомостей	Відомості експериментатора	Примітки
1.	ПІБ експериментатора, посада, місце роботи	кандидат філологічних наук, професор Терехова Діана Іванівна, студентка факультету германської філології та перекладу Сергієнко Поліна Андріївна	виконано
2.	Місце проведення (країна, місто, навчальний заклад тощо)	Canada: Vancouver, Victoria, Winnipeg. East Africa: Tanzania. The United Kingdom: Birmingham, Cheshire. The UK, Scotland: Edinburgh, Inverness. The UK, Wales: Aberystwyth, Pembrokeshire, Whitland. The United States: Jacksonville; Loretto; Manteca; Minnesota: Duluth, Knife River, Minneapolis, St. Paul; New York: Albany;	виконано

		Tennessee: Knoxville, Loudon; Wisconsin: Bayfield, Bayfield (Herbster), Cornucopia, Superior. Ukraine: Kyiv.	
3.	Дата проведення	березень-квітень 2023	виконано
4.	Форма проведення (письмова, інтернет-анкета)	інтернет-анкета	виконано
5.	Кількість респондентів (чоловіків, жінок)	45 респондентів (21 чоловік, 24 жінки)	виконано
6.	Мова анкетування	англійська мова	виконано

Приклади анкет для проведення вільного асоціативного експерименту

<p>Анкета</p> <p>1. Укажіть, будь ласка, свою стать:</p> <p>☐ чоловіча</p> <p>☒ жіноча</p> <p>2. Укажіть, будь ласка, місце проживання (країна, місто / село)</p> <p>Enter your answer</p> <p>3. Укажіть, будь ласка, свою рідну мову:</p> <p>Enter your answer</p> <p>4. Напишіть, будь ласка, перше слово, що спало Вам на думку, у зв'язку з прочитаним. Просимо не обмірковувати відповідь. Вдячні за участь в опитуванні.</p> <p>МРІЯ</p> <p>Enter your answer</p>	<p>Questionnaire</p> <p>1. Please indicate your sex:</p> <p>☐ male</p> <p>☐ female</p> <p>2. Please indicate your place of residence (country, city):</p> <p>Enter your answer</p> <p>3. Please indicate your mother tongue:</p> <p>Enter your answer</p> <p>4. Please write the first word that came to your mind in connection with what you read.</p> <p>DREAM</p> <p>Enter your answer</p>
---	---

Додаток Б

Зіставна таблиця асоціативних полів досліджуваних стимулів

Українська мова	Англійська мова
------------------------	------------------------

<p>ЩАСТЯ (105) – сім'я 17 (1 з яких з одруківкою сімя), радість 7, любов 5, родина 5, сонце 5, здоров'я 4 (1 з яких росіянізм здоров'я), дім 3, життя 3, бажання 2, гроші 2, кохання 2, мир 2, посмішка 2, безпека, близькі, власне, воля, діти, добро, добробут, є, жити, жіноче, зірка, злагода, ілюзія, інтерес, існує, капелюх, книжки, кутя, легкість, мале, мир та спокій, мить, моє, мрії, мрія, мультики, недосяжність, необхідність, неосяжне, нескінченне, перемога, подорожі, почуття, психоемоційний стан, розум, самостійність, світло, свобода, сон, сонячно, спокій, стан, тривога, усе, щавель, щасливий.</p>	<p>HAPPINESS (43) – joy 8, smile 6, love 4, sadness 4, fleeting 2, peace 2, balance, children's, contentment, creation, enjoyment, freedom, friends, fulfillment, gald (прим. одруківка glad), goal, goodness, happy, liberty, loneliness, peaceful, sad, summer.</p>
--	--